Asia: E 125/2020 vp Valtioneuvoston selvitys: EU:n maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikan uudistus

Kiitän pyynnöstä antaa lausunto EU:n maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikan uudistuksesta. Lausunto perustuu E-kirjeeseen 125/2020 ja sen liiteasiakirjaan. Olen toimittanut pyynnöstä suuren valiokunnan työjaostolle 19.11.2020 lausunnon, jossa otin huomioon myös komission antaman tiedonannon uudesta muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksesta. Tässä lausunnossa en sellaisenaan toista kyseisen lausuntoni näkökohtia vaan keskityn tarkastelemaan E-kirjeen liitteenä olevaa selvitystä ja uudistusta Suomen näkökulmasta.

Katson, että muuttoliike- ja turvapaikkapolitiikan uudistaminen on tärkeä ja tarpeellinen hanke ja on hyvä, että Suomen suhtautuminen neuvotteluihin on avoin ja kompromissihakuinen. Komission ehdotuksia voidaan pitää maltillisina, eivätkä ne toteutuessaan korjaisi juurikaan jäsenvaltioiden olemassa olevia eroja turvapaikkahakemusten hyväksymisasteessa. Kuten selvityksessä todetaan, kyseessä on laaja kokonaisuus, johon kytkeytyy niin uusia asetusehdotuksia, jo annettuja lainsäädäntöehdotuksia kuin tulevaisuudessa annettavia lainsäädäntöehdotuksia ja toimintaa ohjaavia asiakirjoja. Komission uusissa ehdotuksissa konkreettisimmin esiin nousevat teemat koskevat turvapaikkapolitiikkaan liittyvää yhteisvastuuta, kun taas muilla aloilla toimenpiteitä saadaan vielä odottaa.

Alla esitän muutamia yleisiä näkökohtia selvityksessä käsitellyistä asioista.

1. **Sovun saavuttaminen vaikuttaa olevan vaikeampaa kuin alun perin ennakoitiin.** Selvityksessä todetaan ensimmäisen askelman olevan tämän vuoden puolella solidaarisuusmekanismista ja vastuuelementeistä sopiminen yleisesti, mutta tämä vaikuttaa tällä hetkellä epätodennäköiseltä. Jonkinlainen edistymiskertomus jäsenvaltioiden kannoista saadaan oletettavasti aikaan ensi vuoden neuvottelujen pohjaksi, mutta neuvotteluista tulee varmasti haastavat. Siksi Suomen kompromissihakuinen mutta perus- ja ihmisoikeuksista kiinni pitävä lähtökohta neuvotteluihin on ensiarvoisen tärkeä.
2. **Ehdotetun rajamenettelyn käyttöönoton vaikutuksia Suomessa tulisi selvittää.** Suomessa ei tällä hetkellä ole käytössä nopeutettua rajamenettelyä, joka edellyttää turvapaikkahakemuksen käsittelyä nopeutetussa aikataulussa lähellä rajaa. Suomen kantaa määritettäessä tulisi selvittää, kuinka paljon Suomeen keskimäärin tulee

turvapaikanhakijoita, joiden alkuperämaan kansalaisista alle 20 % on EU:ssa keskimäärin saanut myönteisen päätöksen. Tämän jälkeen voitaisiin tarkastella, edellyttäisikö rajamenettely ehdotetussa muodossaan esimerkiksi uusien käsittelykeskusten perustamista rajan läheisyyteen tai enemmän henkilöresursseja hakemusten käsittelyyn. Lisäksi olisi varmistuttava siitä, että myös nopeutetussa rajamenettelyssä kaikki hakemukset käsitellään yksilöllisesti ja riittävistä oikeussuojakeinoista kuten valitusmahdollisuuksista huolehditaan.

3. **Mikäli Suomi valitsisi yhteisvastuumekanismin aktivointitilanteessa vastuunoton palautettavista henkilöistä, olisi saatava takeet palautettavan henkilön oikeudenmukaisesta turvapaikkaprosessista oikeussuojakeinoineen.** Palautettavista henkilöistä vastuun ottamiseen liittyy muitakin haasteita, sillä palautusmahdollisuudet riippuvat paljolti palautettavan henkilön lähtömaasta. Lisäksi kahdeksan kuukauden määräaikaa palautukselle on kritisoitu muun muassa Euroopan parlamentissa liian lyhyeksi. Määräajan jälkeen palautettava henkilö siirrettäisiin palautuksesta vastuun ottaneeseen maahan, mikä tulee myös ottaa huomioon päätöksenteossa.

4. **Myös Schengen-järjestelmää koskevat uudistukset on saatava nopeasti maaliin.** Tähän kuuluvat erityisesti ensi vuonna annettava strategia Schengen-alueen tulevaisuudesta ja siihen liittyvä Schengenin rajasäännöstön uudistaminen. Komissio on kritisoinut sisärajavalvonnan jatkamista vuodesta toiseen, ja myös Suomi on ylittänyt Schengenin rajasäännöstössä säädetyn määräajan koronakriisin aikana. Parempi koordinaatio maiden välillä sekä selkeämmät säännöt erityisesti sisärajavalvonnasta ovat tarpeen. Tällä hetkellä jäsenmaat tulkitsevat hyvin eri tavalla esimerkiksi sitä, onko puoli vuotta ehdoton enimmäisraja sisärajavalvonnalle vai voidaanko ajatella uuden kuuden kuukauden ajanjakson alkavan aina edellisen päätyttyä.

Helsingissä 23.11.2020

Saila Heinikoski

VTT, FM, vanhempi tutkija

Euroopan unioni -tutkimusohjelma

Ulkopoliittinen instituutti

PL 425, 00101 Helsinki